

Ernest Kollqi: Host

(předmluva)

Jaroslav Novotný, Martin Podborský

Proces konstituování moderního albánského národa obecně a albánské literatury zvláště byl výrazně poznamenán neexistencí jednoho přirozeného politického, ekonomického či kulturního centra za podmínek značné etnografické rozrůzněnosti. Před vznikem samostatného albánského státu v r. 1912 se na buditelské práci podílely relativně nezávislé skupiny literátů, vědců, pedagogů, duchovních (římskokatolických, řeckoortodoxních i muslimských) a politiků ve všech hlavních geografických oblastech kompaktního albánského osídlení i v diaspoře, kteří nadto mohli vyššího vzdělání dosáhnout zpravidla jen na cizojazyčných školách v rámci Osmanské říše nebo ve vzrůstající míře též v různých evropských zemích. To se odrazilo nejen v bohatství folkloristického materiálu a v rozmanitosti ohlasové a překladové literatury, nýbrž i v pluralitě spisovného jazyka, neboť jednotliví básníci, spisovatelé a novináři používali lexikálních jednotek a gramatických forem podle svého vlastního nářečního zázemí a jejich mluvu samozřejmě ovlivňovaly i rozdíly v náboženské výchově a případném cizojazyčném formálním vzdělání. Tento stav trval ještě dlouho po zřízení albánského středního a vysokého školství a po zavedení jednotného vyučovacího a úředního jazyka po první světové válce a druhotně i po radikální jazykové a školské reformě po druhé světové válce.

Na tuto složitou sociologickou a lingvistickou situaci reagovali kulturní a političtí vůdcové albánského národa zvýšenými požadavky na jednotu a svébytnost národního života. Krajní ideologickou nekompromisnost a výstřední izolacionismus režimu Envera Hodžy (Hoxdy) lze považovat za svého druhu vyvrcholení původního albánského nacionalismu a ostatně ještě před nástupem stalinistického režimu upadla řada významných

albánských nacionalistů do jiného extrému: fašismu; mezi ně patřil i autor předkládané povídky.

Ernest Koliqi se narodil r. 1903 ve Shkodře v severní Albánii, vyznáním byl římský katolík, studoval v Itálii. Byl literárně činný jako dramatik, povídkář, lyrik a překladatel italské poezie. Po přivtělení jeho vlasti k Mussoliniho impériu zastával ve vládě „Velké Albánie“ pod italskou svrchovaností funkci ministra školství. Na konci druhé světové války se uchýlil do exilu v Římě.

Povídka *Host*, jež patří k vrcholům albánské drobné prózy z období mezi dvěma světovými válkami, vykazuje v obzvláště ostré formě paradox, charakteristický i pro mnoho jiných nacionalisticky angažovaných děl: ve snaze budit sebevědomí a odhodlání příslušníků rodícího se novodobého národa pro službu jednotnému modernímu státu vyzvedá autor idealizovaný obraz přežilých tradičních forem života partikulárního lidového společenství.

Dnes pro nás může takovýto typ literatury, zachycující mizející zvyklosti cizích národů, být přínosný i z určitého filozofického hlediska, kdy se snažíme vynést na světlo a vědomě artikulovat to, *jací jsme*, a to nejen ve vztahu ke světu, nýbrž i ve vztahu k druhému člověku. Obraz cizokrajného lidového společenství nám totiž napomáhá prosvětlit tzv. samozřejmosti, kterými se naplňuje náš vlastní každodenní život a které právě jako samozřejmosti zůstávají nereflexované, a tudíž neviditelné. Význam původně neviditelných samozřejmostí a jejich nosnost pro naše soužití se mohou stát zřetelné až při jejich narušení anebo při setkání s nějakou jejich extrémní podobou.

V našem příběhu dochází ke zvláštní proměně, kdy překročením domovního prahu se z úmyslných vetřelců stávají hosté, z nepřátel na život a na smrt se na chvíli stanou klábosící druhové, z pronásledovaného opatrovaný a z pronásledovatele ochránce. Motiv této extrémní podoby pohostinnosti uvádí autor v napínavou souvislost s motivem krevní msty, takže pohostinnost vystoupí v podobě pro nás až absurdní, kdy hostitel vědomě ochraňuje vraha svého bratra.

V dané situaci na sebe narážejí dvě povinnosti, posvěcené starobylým zvykovým právem klanové společnosti albánských horalů. Pán domu má jednak *povinnost krevní msty* na vrahu svého bratra, na jehož zabití při první vhodné příležitosti je zainteresován nejen jako hlava rodu, nýbrž i z konkurenční zášti vůči soupeři. Současně má *povinnost pohostinnosti*, tedy povinnost chránit hosty, to znamená i jakékoli cizince, kteří se hosty stanou mírumilovným překročením prahu.

Nejde tu přitom o ochranu pouze symbolickou, neboť jde o život. O život jde nepříteli, na němž jakožto na hostu nemůže být vykonána krevní msta. O život jde i jeho společníku, po němž pátrá státní správa a kterého chtěl pán domu, jehož státní správa pověřila službou pohraničníka, polapit v podstatě jako zvíře. O život jde ovšem i pánu domu, kterého chce jeho nepřítel zabít stejně jako on jeho a který se navíc zpronevěří své povinnosti ve službě státu.

Vidíme, že v klanovém společenství dostávají starobylé zvyklosti rodu přednost před zákony státu, které vůči tomuto společenství přicházejí z vnějšku. Tyto nové, vnější zákony je v jistých situacích výhodné uposlechnout, jindy je lze ignorovat, ale nikdy jim nesmějí být podřízeny vlastní, tradiční zákony rodu. Takové zákony platily i pro společnost albánských horalů a navzdory nespárům mezi jednotlivými rody je pojily v jeden svébytný celek. Význačné postavení mezi nimi zaujímal právě zákon pohostinnosti, který byl nadřazen i výkonu krevní msty, jež jinak běžně sloužila jako prostředek pro nápravu křivd a znovunastolení spravedlnosti.

Při četbě povídky nám na mysli vytane otázka, v čem vlastně tví kořeny pohostinnosti, v čem spočívá povinnost chránit hosta. Zároveň se lze tázat, proč dnes pohostinnost ztratila na své dávné síle. V tomto ohledu je možné uvažovat i o souvislosti mezi zánikem krevní msty a přesunem výkonu spravedlnosti z oblasti rodiny na obec, čímž došlo k oslabení významu rodiny, a tedy i k oslabení významu těch, kdo stojíce mimo rodinu jsou jako cizinci potenciálními hosty.

Od čistě literárního zájmu se tak přes zprávu o zvyklostech určitého etnika, v níž lze zohlednit i určité souvislosti politických a národnostních snah, dostáváme až k otázkám a úvahám o kořenech určitých rysů lidství, a tím pak nad dobový a etnický rámec až k rovině etické.